

ხალხური ჩვეულებითი სამართალი და
საეკლესიო სამართალი იაკობ ხუცესის
„წმიდა შუშანიკის წამებაში“

FOLK CUSTOMARY LAW AND ECCLESIASTICAL LAW IN
THE “MARTYRDOM OF SAINT SHUSHANIK”

ია გრიგალაშვილი

Ia Grigalashvili

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის
თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

Ivane Javakhishvili Tbilisi State University
ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა ფაკულტეტი
Faculty of humanities

საკვანძო სიტყვები: საეკლესიო, სამართალი, ხალხური,
ჩვეულებითი, ჰაგიოგრაფია

Keywords: Ecclesiastical, Law, Folk, Customary, Hagiography

იაკობ ხუცესის „წმინდა შუშანიკის წამება“ ისტორიულ-ფილოლოგიური თვალსაზრისით კარგად შესწავლილი ჰაგიოგრაფიული საკითხავია, თუმცა, ხალხური ჩვეულებითი სამართლისა და ქრისტიანული საეკლესიო სამართლის ნორმების გაუთვალისწინებლობა ხელის შემშლელია ტექსტის ჰერმენევტიკული ანალიზისათვის.

იაკობ ხუცესი ჰაგიოგრაფიულ საკითხავს დაპირისპირების ხერხის გამოყენებით აგებს: ქრისტიან, მორწმუნე დედოფალს – წმიდა შუშანიკს უპირისპირდება რწმენაშეცვლილი ვარსქენ პიტიახში, ჰაგიოგრაფის ქრისტიანულ-ეროვნული სულისკვეთება ვლინდება სპარსელთა მზაკვრული, ქართველების დასამორჩილებლად მიმართული პოლიტიკის წინააღმდეგ, საეკლესიო სამართლის კანონების დაცვის ფონზე სუსტდება ხალხური, ჩვეულებითი სამართლის ნორმები.

დღემდე განხილვის საგანია წმინდა შუშანიკის განრისხება პურობისას. წმინდანმა რწმენაშეცვლილ ვარსქენთან, ქრისტიან ჯოჯიკსა და მის მეუღლესთან ტრაპეზი რატომ არ ისურვა, თანამედროვე მკითხველისათვის გაუგებარია. იმის მტკიცება, რომ სიმბოლურად ღვინო ქრისტეს სისხლია და პური – ხორცი და ამიტომ ურჯულო მეუღლესთან არ ინება წმინდანმა მისი მიღება, კონკრეტული ეპიზოდის კონტექსტის გასაგებად არასაკმარისია. პური და ღვინო მხოლოდ ზიარებისას ხდება საკრალური მნიშვნელობის და არა ოჯახში, საკვების მიღებისას. ჯოჯიკი და მისი ცოლი ქრისტიანებად დარჩნენ სიცოცხლის ბოლომდე. მიგვაჩნია, რომ გასათვალისწინებელია საეკლესიო სამართლის იმჟამინდელი ნორმები, რომელთა ზედმიწევნით დამცველადაც გვევლინება წმინდა შუშანიკი.

ცნობილია, რომ მესამე საუკუნის მეორე ნახევრიდან იკრძალება ეკლესიებში სიყვარულის ტრაპეზების მოწყობა, დედაკაცთა და მამაკაცთა ერთად პურობა. ასეთი აკრძალვა კი გამოიწვია უნესრიგობამ, რომელიც გამოწვეუი იყო მორწმუნეთა გადაჭარბებული ნაყროვანებით,, როცა იმართებოდა ალაპე – ანუ სიყვარულის ტრაპეზები. I-II საუკუნეებში ეკლესიებში იკრიბებოდა ურიცხვი შესანიერი, მდიდრები და ღარიბები ერთად მიირთმევდნენ დაგროვილ სურსათ-სანოვავებს. 343 წელს ჩატარებული ლაოდიკიის საეკლესიო

კრების დადგენილებით, აიკრძალა სიყვარულის ტრაპეზების მოწყობა, დიდირაოდენობით საქმლის მიღება, შინ წაღება, დედაკაცთა და მამაკაცთა ერთად პურობა (მართლმადიდებელი... 2007, 525). ამრიგად, წმინდა შუშანიკი მამაკაცებთან პურობაზე უარის თქმისას იცავს საეკლესიო დადგენილებას. იმ პერიოდისათვის აკრძალული იყო არა მარტო ეკლესიებში, არამედ სახლებშიც დედაკაცთა და მამაკაცთა ერთად პურობა, რასაც ადასტურებს მოგვიანებით, დაახლოებით ორი საუკუნის შემდეგ, მიღებული კანონი. 787 წელს ჩატარებული ნიკეის მეორე საეკლესიო კრების დადგენილებით, დედაკაცებსა და მამაკაცებს ერთად პურობის უფლება ეძლევათ, მხოლოდ უფალს უნდა შესწირონ მადლობა (მართლმადიდებელი... 2007, 594).

„წმინდა შუშანიკის წამების“ მიხედვით, მისი უფროსი – ოჯახის თავი – ვარსქენ პიტიახშია. ქმრის ძალაუფლებას ცოლზე ადასტურებს ტერმინი-„კარად კარაულითა“, რაც გულისხმობს დამნაშავე ცოლის საჯაროდ ვირზე შესმის ხალხურ ჩვეულებას. ზნეობრივი დანაშაულისათვის დაწესებული სასჯელი არსებობდა XIX-XX საუკუნეების საქართველოშიც (ნადარეიშვილი, 1973, 314-315). საგულისხმოა, რომ წმინდა შუშანიკი ვარსქენ პიტიახშის მუქარას, სასახლეში თუ არ დაბრუნდები, ჩორდს გააგზავნი, ვირზე შესმულსო, ირონიით პასუხობს, რომ ჩორდს წარგზავნის შემთხვევაში მას სიკეთე ელოდება. მაშასადამე, ხალხური, ჩვეულებითი სამართლის ნორმა ტექსტში დაკნინებულადაა წარმოდგენილი: ვარსქენმა გადაიფიქრა მუქარის განხორციელება.

ქართული ხალხური ტრადიციის მიხედვით, დიდგვაროვანი ქალის თავდაუბურავად გასვლა საზოგადოებაში დიდ სირცხვილად ითვლებოდა. სწორედ ასე ეცადა ვარსქენი დედოფლის დამცირებას, როდესაც ციხეში გადაყვანისას თავდაუბურავი და ფეხშიშველი მიჰყავდა და მხედრებიც უკან მიჰყვებოდნენ. ვერავინ გაბედა, თავზე დაეფარებინა დედოფლისათვის.

ხალხური ჩვეულებითი სამართლის მიხედვით, ქმარს განუსაზღვრელი უფლება ჰქონდა მეუღლეზე. ვარსქენის მიერ მეუღლის გვემა სასახლეში პურობისას, ასევე, აღვსების ორშაბათს, ამის დასტურია. დედოფლის ციხეში ჩასმა კი ნიშნავს, რომ პიტიახში, როგორც მმართველი, განუსაზღვრელად დიდი უფლებით სარგებლობს. მას ვერავინ უბედავს შეწინააღმდეგებას. თუმცა, იაკობ

ხუცესის ჰაგიოგრაფიული საკითხავის მიხედვით, სწორედ ტანჯვათა დათმენის, საეკლესიო კანონების ზედმიწევნით შესრულების გზით დედოფალი შუშანიკი წმინდანთა დასს უერთდება.

ლიტერატურა:

მართლმადიდებელი ეკლესიის კანონები ეპისკოპოს ნიკოდიმოს მილაშის განმარტებებით, ტომი I, რუსულიდან თარგმნა ვლადიმერ ჩხიკვაძემ, ტექსტის რედაქტორი ია გრიგალაშვილი, (2007), თბილისი, გამომცემლობა „ალილო“

ნადარეიშვილი გ. (1973). განქორწინება ქართული სამართლის მიხედვით, განტევება, განცალკევება და საკუთრივ განცალკევება, როგორც განქორწინების წესის განვითარების საფეხურები, ქართული სამართლის ისტორიის საკითხები.

“Martyrdom of Saint Shushanik” by Iakob Khutses is a well-studied hagiographic work from a historical-philological point of view, however, disregarding the norms of customary law and Christian ecclesiastical law hinders the hermeneutical analysis of the text.

Iakob Khutses constructs a hagiographic work by using a method of controversy: Varsqen Pitiakhsh who denied true faith opposes the faithful Queen –Saint Shushanik, Christian-National strive of the hagiographer is revealed against Persians’ treacherous policy that had been addressed to subordinate Georgians, folk customary norms are weakened on the background of the protection of ecclesiastical laws.

Anger of St Sshushanik during the feast has been the subject of discussion up today. It is not entirely clear why the Saint did not have the desire to partake the meal with apostate Varsken, Christian Jojik and his wife, for the assertion that wine symbolically is the blood of Christ and bread – the flesh is insufficient to understand the context of a particular episode. Bread and wine take sacral meaning only during the Eucharist and not while having the family dinner. Jojik and his wife remained to be Christians for the rest of their lives. So, while discussing the mentioned episode, pointing to the theological meaning of Eucharist, as if the Queen did not wish to par-

take the bread and wine with her apostate husband, is unconvincing. We consider that the norms of ecclesiastical laws of that time have to be taken into account. Saint Shushanik is the thorough defender of these norms.

It is known that from the second half of the 3rd century, holding of the Agape feast, where men and women partake the meal together, was forbidden in Churches. Such prohibition was caused by the disorder that ensued due to excessive satiety when Agape feast- or love-feasts were held. In the I-II centuries, countless offerings were gathered in the churches, the rich and the poor ate the gathered food and provisions together. According to the decree of the Ecclesiastical Council of Laodicea in 343, it was forbidden to hold Agape feasts, to eat large quantities of food, to take them home, and women and men could not have a meal together (Explanations ... 2007,525). Thus, St. Shushanik adheres to the ecclesiastical ordinance in refusing the partaking the meal with men. At that time the partaking in the meal by men and women together was forbidden not only in the churches but also at homes. It's confirmed by the law that had been taken later, about after two centuries, only according to the Ordinance of the 2nd Ecclesiastical Council in 787 in Nicea, it was allowed having the meal together for men and women were allowed to have a meal together, but they had to thank God (Explanations ...2007, 594).

According to the "Martyrdom of Saint Shushamik," the Head of the family is Varsqen Pitiakhsh. The term "On the donkey to Kari" (karad karaulita), confirms that the husband had an undefined power towards his wife. And this term meant folk customary law: to mount a guilty wife on the donkey in public/paraded a guilty woman on a donkey as a punishment. The punishment instituted for a moral crime had been existed up to XIX_XX centuries CE in Georgia (Nadareishvili 1973, 314-315). It is significant that Saint Shushanik ironically answers to the threat of Varsqen that if he sent her to Chord, goodness would await her. So, the norm of folk customary law is presented in the text impoverished: Varsqen changed his mind to fulfil the threat.

According to Georgian folk tradition, for a noblewoman to go out in society by a noblewoman without a headdress was considered a great shame. So Varsken tried to humiliate the queen exactly in this way when he took

her to the prison barefooted and without the headdress and the horsemen followed her. Nobody dared to cover the head of the queen.

According to customary law, the husband had unlimited rights over his wife. Beating Shushanik by Varsken during the feast in the palace, also on Easter Monday, confirms the above-mentioned custom. Imprisoning the Queen means that Varsken as a Pitiakhsh enjoyed unlimited rights. Nobody dared to oppose him. Though, according to hagiographic reading text by Iakob Khutses, queen Shushanik joins with the host of Saints by bearing suffers, defending ecclesiastical laws.

References:

Explanations of the Laws of Orthodox Church by the bishop Nikodim Milash. (2007). translated from Russian by Vladimer Chkhikvadze, editor of the text Ia Grigalashvili, Edition "Alilo", Tbilisi.

Nadareishvili G. (1973), Divorce according to Georgian Law, Sending, Separating and Separating as the steps of development of rule of divorce, The Questions of Georgian Law History, volume 1.